

PERSONAL DE LA BATLLIA I DEL MESTRE RACIONAL
DE CATALUNYA A LA SEGONA MEITAT
DEL SIS-CENTS

Miquel Àngel Martínez i Rodríguez

Universitat de Barcelona

No cal insistir gaire en que la tornada a la normalitat institucional després dels Segadors no fou fàcil. Ja fa uns anys vaig escriure sobre les dificultats que va tenir la Reial Audiència en aquelles circumstàncies,¹ però ara és el moment d'ocupar-nos d'altres institucions tan significatives com la Batllia General i els oficials del Mestre Racional. Tenim suara diversos treballs sobre ambdues. L'obra de Pere Molas,² la contribució tan rellevant de Víctor Ferro³ i les investigacions que en els darrers anys duu a terme Bernat Hernández⁴ han millorat els nostres coneixements. L'aportació de Tomàs de Montagut,⁵ qui ha fet diversos treballs sobre el Mestre Racional i també sobre la Batllia, s'ha de tenir molt present. A partir de totes aquestes investigacions, ens hem proposat incidir en el coneixement de tots aquells oficials que han donat vida a ambdues institucions, les quals són cabdals a l'època foral del Principat.

¹ M. A. Martínez Rodríguez, "La Real Audiencia de Cataluña en la segunda mitad del siglo XVII: mecanismos de elección y componente humano", *IV Reunión Científica de la Asociación Española de Historia Moderna*, Pablo Fernández (ed.), Alicante, 1997, pp. 426-427.

² P. Molas Ribalta, *Catalunya i la Casa d'Àustria*, Curial, Barcelona, 1996, cap. 2on. Fa uns anys va publicar una síntesi sobre la hisenda catalana, veure "La administración de hacienda en Catalunya en la edad moderna", en M. C. Cremades (ed.), *Estado y fiscalidad en el Antiguo Régimen*, Murcia, 1989, pp. 55-64.

³ V. Ferro, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, EUMO, Vic, 1987, pp. 86-95.

⁴ B. Hernández Hernández, "La receptoría de la Bailía General de Cataluña durante el siglo XVI", *Pedralbes*, 13, vol. II, Barcelona, 1993, pp. 25-33.

⁵ T. de Montagut, *El mestre racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*, Barcelona, 1987, 2 vols. Uns anys més tard va escriure, "Notes sobre l'ofici de Mestre Racional de la Cort en el segle XVI", dins *Centralismo y autonomía en los siglos XVI y XVII. Homenaje al profesor Jesús Lalinde Abadía*, Barcelona, 1990. Del mateix autor, "Notes per a l'estudi del Mestre Racional de la Cort, al segle XV", *Pedralbes*, 13, II, Barcelona, 1993, pp. 45-54. Sobre la Batllia ha escrit "El baile general de Cataluña (notas para un estudio)", en *Hacienda Pública Española*, 87, 1984, pp. 73-84.

LA BATLLIA DE CATALUNYA

Aquesta institució passava per uns moments realment difícils, els quals no estaven totalment relacionats amb els fets posteriors a la revolta de 1640, sinó que, com molt bé ens diu Pere Molas,⁶ la Corona va empenyorar la mateixa a la ciutat de Barcelona el 1632. I el que succeix vint anys més tard, no és altra cosa que Felip IV imposa la condició de recuperar la batllia i les seves rendes per arribar a un acord amb la Ciutat Comtal que posi punt i final a la revolta.

EL BATLLE GENERAL

En l'informe que redacta el virrei,⁷ marquès d'Olias i de Mortara, se'ns parla de la situació dels principals oficis quan ja s'ha acabat el conflicte bèl·lic i, en arribar a l'apartat de la Batllia, ja explicita quins són al seu parer els candidats a Batlle General. El Consell d'Aragó, un cop ha insistit en la importància de nomenar un candidat adient per batlle general, opta per acceptar la terna del virrei que situa en el segon lloc a Berenguer d'Oms i de Santa Pau, el qual fou finalment elegit. Aquest personatge era cavaller de l'ordre de Sant Jaume i es trobava en aquelles circumstàncies exiliat a Gènova.⁸

Tant Berenguer d'Oms i de Santa Pau com el seu successor, Josep de Rocabertí, maldaren per potenciar al màxim llur càrrec, la qual cosa provocà tensions amb el Consell d'Aragó i també, com hom pot suposar, amb el virrei. L'afer que provocà aquesta situació fou la pretensió que tingueren ambdós de presentar ternes quan s'hagués de nomenar candidat per cobrir una vacant dels diferents oficis que tenia la Batllia catalana:

Hallandose Don Berenguer de Oms Bayle general de Cathaluña mando su Magd (...) jubilar al Dor Pasqual de Panno Assessor della, y para esta vaccante propuso en carta de 13 de septiembre de 53 sujetos, que hizo reparo al Consejo, que obligo a mandarle en carta de su Mgd de 27 del mismo mes y año, que no le tocaba hazerlas, sino solo al Virrey con la Aud^a, y assi lo executo (...) Despues el año de 58 haviendo vaccado el officio de Lugte de bayle general de la estacion y distrito de Gerona por muerte de Antonio Puig propuso para el, el Bayle general Don Joseph de Rocaberti en carta de 13 de Abril, y haviendo causado el mismo reparo esta terna que la de Don Berenguer su antecesor se le ordeno (...) para que tampoco las hiziesse (...).⁹

⁶ P. Molas Ribalta, *Catalunya...*, op. cit., p. 60.

⁷ ACA, CA, Llig. 226, doc. n° 35. Informe del marquès d'Olias i de Mortara, el 30 de novembre de 1652.

⁸ ACA, CA, Llig. 306, doc. n° 31, consulta feta el 18 de gener de 1653.

⁹ ACA, CA, Llig. 223, doc. n° 5.

Observem, doncs, que Berenguer d'Oms i Josep de Rocabertí, el qual el succeí, foren també personatges clau en l'evolució de la Batllia. A començaments de 1653 Josep de Rocabertí ja fou nomenat lloctinent de Batlle General en substitució de Tomàs de Fontanet;¹⁰ elecció que no li provocà una especial satisfacció, perquè en la consulta feta per aquest motiu ja ens consta que posà objeccions a aquest nomenament. Actitud que no perjudicà la seva trajectòria, ja que pocs anys després se li concedeix la futura de Batlle General "para despues de los dias de Don Berenguer de Oms i de Santa Pau".¹¹ Futura que fou simultàniament atorgada a Ramon d'Oms i de Santa Pau, nét de Berenguer, un cop l'haguessin exercit el seu avi i, per suposat, Josep de Rocabertí.¹² El qual va finalment poder gaudir de l'esmentat ofici fins que en morir fou substituït pel Comte de Centelles el 1693.

L'elecció del Comte de Centelles no fou un tràmit en el si del Consell d'Aragó, perquè en aquest cas, i a diferència d'altres nomenaments anteriors, no va voler el Consell concedir cap futura que facilités automàticament la substitució. D'entrada també crida l'atenció que el rei demana al Consell d'Aragó que faci la seva proposta "sin aguardar terna del virrey, ni otra circunstancia".¹³ Per altra banda, en cap moment del procés és proposat en primer lloc el Comte de Centelles. El Consell va arribar finalment a un acord unànim a l'hora de proposar el primer i el tercer lloc de la terna, però no ho aconseguí en el segon on el President i varis regents optaren per altres combinacions que sols en alguns casos tingueren en compte al que fou finalment elegit.

Tan important com conèixer la relació dels que foren elegits per aquest càrrec és saber els que optaren, els quals foren també candidats molt vinculats als esdeveniments del Principat. Quan fou elegit Berenguer d'Oms, el Consell d'Aragó i el virrei preferiren en primer lloc a Bernard de Mendoza i Pons, fill de l'influent regent Comte de Robres. I en darrera posició optaren per Francesc d'Oris, qui va perdre el seu fill únic, Carles d'Oris, arran del setge de Barcelona. Un regent del Consell en el seu vot particular trià Josep de Lanuza, comte de Plasència, pel seu compromís en favor de la Corona espanyola. Curiosament altres personatges amb una llarga trajectòria, familiar i personal, prohispanica no constaren en cap terna en aquells moments. Em refereixo a Jeroni Argensola i Blanes, qui fou cunyat del batlle general Lluís de Monsuar i exercí com a tal quan el seu cunyat va estar absent o malalt. És també molt significatiu l'informe que consta en el Consell d'Aragó sobre Ramon Xamar, qui malgrat la seva llarga trajectòria militar no fou inclòs en cap terna.¹⁴

¹⁰ ACA, Reial Cambra, Reg. oficialium, n° 16 (1650-1660), Madrid, 12.04.1653, p. 120 a.

¹¹ ACA, Reial Cambra, Reg. oficialium, n° 16 (1650-1660), 29.10.1655, p. 372 r.

¹² *Ibidem*, p. 376 a.

¹³ ACA, CA, Llig. 219, doc. n° 25, consulta feta el 12 de febrer de 1693.

¹⁴ ACA, CA, Llig. 306, op. cit.

Més tard tenim constància d'altres candidats força bensituats que no aconseguiren ser nomenats. És el cas de Manel de Sentmenat i de Lanuza, col·locat en primer lloc de la terna quan fou elegit el comte de Centelles. El qual fou virrei de Mallorca i, quan s'havia de decidir qui havia de ser el substituït de Ramon d'Oms i de Santa Pau, estava a Portugal en qualitat d'enviat extraordinari del monarca.¹⁵ En Joaquim de Grimau, mestre de camp i amb una dilatada carrera militar, fou situat en un honoròs tercer lloc.¹⁶ La família Llupià, tan vinculada al servei de la monarquia hispànica, fou tinguda present pel vot particular de Francesc Comes i Torro i pel del marquès de Tamarit.¹⁷ Joan Descatllar, que fou mestre de camp i en aquells moments lloctinent del Batlle General, intentà assolir aquest ofici demanant la futura del mateix com ho havien fet en el seu moment Josep de Rocabertí i Ramon d'Oms i de Santa Pau. Dissortadament per als seus interessos el Consell d'Aragó es mostrà contrari a la seva pretensió. I si bé alguns regents el tingueren present més tard en llurs vots particulars, la seva candidatura no va reeixir. Al cap d'un any, però, se'l recompensà en concedir-li els *honors* de pertànyer al Consell d'Aragó.¹⁸

EL LLOCTINENT DEL BATLLE GENERAL

Gaudien, per suposat, d'una rellevància especial els individus que detentaren l'ofici de lloctinent del Batlle General. A vegades trobem en la documentació del Consell d'Aragó afirmacions que van en aquesta mateixa línia. Així doncs, quan es designà Josep de Rocabertí s'afirma que "(...) es empleo que siempre le han tenido caballeros (...)".¹⁹ Per tant, no ens hem d'estranyar que després de la guerra dels Segadors foren elegits personatges com l'esmentat Josep de Rocabertí, Pere de Rubí i de Sabater i Joan Descatllar. El primer d'ells ja sabem no solament que fou promocionat pocs anys més tard a Batlle general, sinó també de quin va ser el seu tarannà al capdavant del mateix. La seva elecció és una mica sorprenent, perquè no apareix ni en la proposta del virrei ni en la terna del Consell d'Aragó. Sols es ressenya en la consulta en qüestió que demana aquest ofici. I quasi un mes més tard s'aclareixen quelcom aquestes circumstàn-

¹⁵ ACA, CA, Llig. 219, *op. cit.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ ACA, CA, Llig. 219, doc. n° 74. Madrid, 28.04.1688. La concessió dels *honors* del Consell d'Aragó la trobareu a ACA, Reial Cambra, Reg. oficialium, n° 29 (1688-1697), 19.08.1689, foli 51.

¹⁹ ACA, CA, Llig. 306, doc. n° 62/1, consulta feta el 18 de gener de 1653.

cies quan s'afirma que se li dona la futura de Batlle General del Principat, si accepta la proposta de tinent de batlle general que se li va fer per error.²⁰

No prestem gaire atenció a la dilatada trajectòria de Pere de Rubí, qui fou elegit posteriorment lloctinent de mestre racional, perquè ja ha sigut estudiada per Pere Molas.²¹ Menys informació teniem de Joan Descatllar i Sarriera, el qual ja hem dit que intentà sense èxit aconseguir la futura de Batlle general. I proposà a l'any 1700 que un familiar seu, Francesc Rocabertí, aconseguís la futura del seu ofici,²² per bé que uns anys abans es decidí que si li succeïa quelcom a Joan Descatllar, l'ofici seria atorgat a Felip de Llupià.²³

La qualitat dels aspirants a lloctinent no desmereix en absolut a la dels elegits. Dels quatre candidats proposats quan fou nomenat Josep de Rocabertí, tres d'ells eren cavallers de l'ordre de Sant Jaume. Em refereixo a Didac Montargull, a Joan Pons i Desquerrer i a Carles Vicenç d'Arles;²⁴ en canvi del quart, Anton Granollachs, sols sabem que era cavaller. Ara bé, tots ells fan constar els típics serveis a la Corona en les diferents circumstàncies del Sis-cents català. Pel que fa als candidats que apareixen ressenyats en aquesta elecció, però que no són proposats en les ternes, trobem a Gaspar Corts fill del magistrat Francesc Corts²⁵ i a Francesc Pedrolo, el qual tenia l'hàbit de l'ordre de Montesa i havia dut a terme una important carrera militar en terres italianes.²⁶ Poc temps abans de l'elecció de Pere de Rubí, demanà sense èxit aquest ofici Joan de Bayarte i Avalos, el qual exposa amb gran detall una llarga carrera militar al servei de la corona espanyola. El seu pare, Adrià Bayarte, fou secretari del Consell d'Aragó i va destacar en el procés que acabà amb l'expulsió dels moriscs del regne de València.²⁷

²⁰ *Ibidem.* Pel que fa a les circumstàncies que rodejaren la concessió de la futura, ACA, CA, Llig. 306, doc. n° 62/2, en data 9 de febrer de 1653.

²¹ P. Molas Ribalta, "La família del marquès de Rubí, dels Àustria als Borbó", *Afers*, 20, 1995, pp. 64-66. Tenim un breu memorial del mateix, en el qual se'ns parla dels mèrits del seu pare. És curt i, per altra banda, no explicita quin ofici desitja. ACA, CA, Llig. 215, doc. 63.

²² ACA, CA, Llig. 219, doc. n° 20, en data 27 de gener de 1700.

²³ ACA, Reial Cambra, Reg. Oficialium, n° 30 (1689-1693), 16.05.1691, foli 54.

²⁴ D'aquests candidats, tots ells amb l'hàbit de Sant Jaume, disposem dels breus memorials de dos d'ells. Trobareu els memorials de Joan de Pons i Desquerrer i de Carles Vicenç d'Arles junts a ACA, CA, Llig. 215, doc. 63, *op. cit.*

²⁵ Gaspar Corts tampoc va aconseguir ser nomenat lloctinent del mestre racional en morir el seu titular Garau de Guardiola. No va poder, per tant, rentabilitzar la carrera del seu pare, el Dr. Francesc Corts. El qual fou destinat a l'Audiència de Cerdanya i posteriorment a la de Catalunya. Vegeu el seu memorial a ACA, CA, Llig. 215, doc. 63, *op. cit.*

²⁶ ACA, CA, Llig. 215, doc. 87.

²⁷ ACA, CA, Llig. 308, datat a Madrid, 2 de setembre de 1656.

EL RECEPTOR DE LA BATLLIA

L'ofici de receptor de la Batllia va atraure també moltes candidatures, malgrat que aquesta rectoria es troba en una situació precària. En l'informe que va dur a terme el marquès d'Olias i de Mortara poc temps després de la rendició de Barcelona no en parla del mateix, però uns tres anys més tard trobem que es nomena receptor al mercader Miquel Garcia.²⁸ El qual fou substituït, en morir poc anys després, pel seu fill Gaspar Garcia.²⁹ Va detentar aquest ofici la ratlla de vint-i-cinc anys fins que s'ordenà la seva substitució per en Jaume Francesc Texedor.³⁰ Així doncs, trobem mercaders que són oficials de la Batllia i que aspiren a ennoblir-se.

Les circumstàncies que rodejaren l'elecció d'en Gaspar Garcia ens donen una informació que no trobem, ara per ara, en les altres consultes. Tant el virrei com el Consell d'Aragó el proposaren en primer lloc de llurs ternes; i en les restants propostes no coincidiren en absolut. I el virrei ens informa perfectament de la problemàtica d'aquest ofici quan argumenta la idoneïtat del fill de Miguel Garcia:

en primer lugar a Gaspar Garcia mercader hijo del dicho Miguel Garcia, el qual esta sirviendo oy dicho officio en interim continuando los servicios de su padre con mucha satisfacion que es persona de muchas partes y hacienda que es lo que han de menester estos puestos, ya por la seguridad de la Real hazda de V Magd. como por las pocas cobranzas que hay en aquella recepta, y como tiene caudal puede adelantar algunas cantidades con que vivan mas assistidos los ministros que han de cobrar della sus salarios y gajes.³¹

El marquès d'Olias i de Mortara considerà també adients per a aquesta rectoria a Rafel Carcer i Vals i al mercader Francesc Alos.³² Ambdós eren sòlids candidats, per bé que sols disposem d'una informació més precisa en el primer cas. Sabem que en Rafel Carcer fou ciutadà honorat de Barcelona i fins i tot detentà poc abans d'aquesta proposta la tercera conselleria del Consell de Cent. En canvi, el Consell d'Aragó centrà les seves

²⁸ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, nº 16 (1650-1660), Madrid, 7 d'abril de 1655, p. 344 a. Tenim una breu, però útil referència de les qualitats de Miguel Garcia per aquest ofici a ACA, CA, Llig. 305, doc. nº 17, a 13 de setembre de 1653. L'ofici de receptor de la Batllia assolí un major protagonisme a les darreries del segle XVI, B. Hernández Hernández, "La rectoria de la Batllia General...", *op. cit.*, p. 27.

²⁹ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, nº 17 (1656-1675), 14.01. 1660, foli 136.

³⁰ Per saber la seva trajectòria, consulteu P. Molas Ribalta, *Catalunya...*, *op. cit.*, p. 61. Pel que fa a l'accés a aquest ofici, ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, nº 26 (1681-1688), 5.07.1684, foli 219.

³¹ ACA, CA, Llig. 313, doc. 48/1, consulta feta l'u de desembre de 1659.

³² *Ibidem*.

preferències en Josep Guinovart i en Jaume Falguera, els quals foren situats en segon i tercer lloc de la terna respectivament.

La capacitat financera de Josep Guinovart³³ va ser un dels seus mèrits més rellevants perquè el Consell d'Aragó pensés en ell, puix que va oferir servir aquest ofici amb la quantitat de mil dos-cents reals de vuit. Va ser, tanmateix, insaculat en els oficis de la ciutat i proveïdor de grans per a l'exèrcit. I demanà, sense èxit, l'ofici de coadjutor ordinari del mestre racional en morir Joan Bautista Sabater. El també mercader Jaume Falguera³⁴ ja va intentar assolir aquest ofici el 1655 i fou també proposat per Don Joan d'Àustria. El seu memorial ens assabenta, per una altra banda, que assolí la condició de ciutadà honorat i que es casà amb l'única filla de Pere Antoni Serra, magistrat de la tercera sala de la Reial Audiència de Catalunya. El 1668 fou nomenat coadjutor extraordinari a causa de la minoria d'edat de Joan Monfar i Vilosa, però a l'igual que l'anterior candidat no aconseguí la plaça de coadjutor ordinari del mestre racional que quedà vacant per la mort de Francesc Jaen.

Moltes altres persones de diferents indrets del Principat demanaren l'ofici de receptor de la Batllia quan fou elegit Gaspar Garcia. Sovint la informació és lacònica, i en els millors dels casos sols ressenya els aspirants. Ressalta la trajectòria de Francesc Honofre Pedrolo, donzell, qui és oïdor de comptes de la Diputació de Catalunya i que ja havia pretès l'ofici de lloctinent de batlle general.³⁵ Era cavaller de l'ordre de Montesa i té una significativa trajectòria de servei a la Corona a l'igual que els seus tres germans morts en acte de servei.³⁶ Junt amb ell, cal parlar d'un altre candidat, el Dr. Pau Llunell, qui malgrat que aconseguí del Consell d'Aragó el reconeixement de la seva fidelitat va haver d'esperar una altra ocasió per aconseguir la cobejada promoció.³⁷

ELS ASSESSORS DE LA BATLLIA

No cal que insisteixi en la importància d'aquests oficials, els quals són una peça cabdal en el funcionament de la mateixa. Ells formaven juntament amb el Batlle general el Consell de la Batllia.³⁸ En el mecanisme d'elecció

³³ ACA, CA, Llig. 215, doc. 87. Memorial dut a terme el 1660, *op. cit.*

³⁴ ACA, CA, Llig. 313, doc. 48/1, *op. cit.* Més dades a ACA, CA, Llig. 215, doc. nº 12.

³⁵ J. M. Sans Trave, G. Ballart Massol, "El catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius", *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, VIII, 1980, p. 101.

³⁶ ACA, CA, Llig. 215, doc. 87, *op. cit.* Fou també batlle de Montblanc, P. Molas Ribalta, *Catalunya...*, *op. cit.*, p. 211.

³⁷ Podeu trobar una útil informació sobre aquest personatge a ACA, CA, Llig. 312, doc. 46/3, en data 18 de febrer de 1658.

³⁸ V. Ferro, *op. cit.*, pp. 89-94.

per aquests oficis, el Consell d'Aragó té, per suposat, un protagonisme destacat car les seves ternes acostumaven a tenir un gran pes en l'elecció final, sense desmerèixer òbviament les que presentava el virrei de torn.

Per bé que era molt freqüent que passessin a formar part de l'audiència uns anys més tard,³⁹ sols analitzarem suara els que no accediren a la mateixa.⁴⁰ Una bona part d'ells no ho aconseguiren per haver mort exercint l'assessoria. Tenim unes primeres informacions en l'informe, ja esmentat vàries vegades, del marquès d'Olias i de Mortara, qui en parlar dels oficis de la Batllia ja ens fa esment de l'existència de dos assessors: Acaci de Ripoll,⁴¹ el qual era també advocat fiscal, i Joan Pau Xammar.⁴² Tomàs Arques, vicari general del bisbat de Lleida, també es proposat pel virrei i exercí el càrrec fins que fou substituït el 1662 per Didac Ferrer.⁴³ I en substitució de Francesc de Magarola, que passa a l'Audiència de Catalunya, fou nomenat Pere Pau Pascual de Panno.⁴⁴

D'aquesta primera generació després dels Segadors no disposem d'una informació exhaustiva de tots ells. El marquès d'Olias i de Mortara ens recorda que el Dr. Tomàs Arques va tenir un especial protagonisme durant la guerra "y en particular quando don Phelipe de Silva gano a Lerida facilito dentro de la plaça quanto le fue possible (...) que descubiertas [les seves activitats] le obligaron a salir una noche a nado por el rio...".⁴⁵ Capteniment que justificà que fos un dels assessors en aquells moments complicats. Acaci de Ripoll i Joan Pau Xamar foren molt importants en aquelles circumstàncies, per bé que el primer no aconseguí entrar a l'Audiència,⁴⁶ mentre que en Joan Pau Xamar un cop jubilat accedí finalment a la mateixa.⁴⁷ En canvi, de Pere Pau Pascual de Panno tenim molta més informació. Va tenir una dilatada carrera com a jutge i assessor en el Principat. Primer

³⁹ M. A. Martínez Rodríguez, "Los magistrados en la Cataluña del Antiguo Régimen: estado actual de la investigación", en *Sociedad, Administración y Poder en la España del Antiguo Régimen*, Juan Luis Castellano (ed.), Granada, 1996, p. 343. A València s'arriba a la mateixa conclusió: T. Canet Aparisi, *La magistratura valenciana, (s. XVI-XVII)*, Col. Monografias y fuentes, Serv. Pub. Univ. de Valencia, Valencia, 1990.

⁴⁰ Més endavant, en posteriors investigacions relacionades amb el personal de la Reial Audiència de Catalunya, ja tindrem en compte la resta.

⁴¹ ACA, CA, Llig. 226, doc. n° 35, *op. cit.* Vegeu també ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 16 (1650-1660), Pardo, 14.01.1653, 173r.

⁴² A part de l'esmentat informe del marquès d'Olias, vegeu ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 16 (1650-1660), 15.01.1653, 110r-111a.

⁴³ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 19 (1660-1665), 07.09.1662, 84.

⁴⁴ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 16 (1650-1660), 15.01.1653, 90.

⁴⁵ ACA, CA, Llig. 226, doc. n° 35, *op. cit.*

⁴⁶ J. L. Palos Peñarroya, *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, EUMO, Vic, 1997, p. 138.

⁴⁷ Un cop jubilat de l'esmentada assessoria fou promocionat a la sala del Regent en accedir el Dr. Lluís Ferrer a la Tercera Sala, ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 16 (1650-1660), sense data del nomenament, 400r.

en la cúria del Veguer de Barcelona, i també va ser Prior del Veguer entre d'altres càrrecs. Fou destinat, entre altres indrets, a Cervera, Puigcerdà i a la Vall d'Aran. Experimentà tota mena de patiments i tenim constància de la seva estada a Lleó on detentà el càrrec de corregidor i justícia major de Ponferrada. Addueix per optar a l'assessoria que un fill seu, Pere Pascual, va morir a Barcelona defensant la causa del rei d'Espanya.⁴⁸

Aproximadament una dècada després apareixen altres noms que van morir mentre exerciren en la Batllia. Alguns d'ells foren assessors molt aviat, em refereixo als doctors Josep Potau i Antoni Comes i Puigvert. El primer va morir aviat,⁴⁹ mentre que del segon sols sabem que exercí a la Batllia dos anys, essent substituït per Narcís Anglasesell i Roca, la qual cosa no impedí que en el poc temps que detentà l'assessoria es veiés implicat amb un de tants conflictes de jurisdicció entre l'Audiència i la Inquisició. Fou empresonat, per haver decidit l'arrest de Jacint Bertran de Montequieu, familiar del Sant Ofici.⁵⁰ Segurament un altre personatge, Rafel de Moixó, hauria tingut una interessant carrera si la mort no s'hagués fet present, com ens assabenta en Pere Molas.⁵¹

Altres dos personatges no sols ocuparen llurs assessories durant molt de temps, sinó que moriren en ple exercici de les mateixes. M'estic referint a Tomàs Marañoso i Arañón i a Ferran de Fivaller. El primer d'ells va estar molt vinculat a la vida universitària lleidatana, i a més de ser catedràtic de la mateixa va ser nomenat Síndic d'aquesta universitat. Posteriorment va tenir com a objectiu entrar a l'Audiència, però s'hagué de conformar amb l'ofici esmentat de la Batllia que va ocupar de 1673 fins a l'any 1695 en què el succeí Josep de Montserrat.⁵² Pel que fa a Ferran de Fivaller i Pol, sabem que exercí d'avocat durant catorze anys i que havia sigut assessor i advocat fiscal de la Capitania General. Malgrat les immillorables referències dels seus familiars directes i dels seus avantpassats no aconseguí anar més enllà d'assessor del batlle.⁵³

⁴⁸ ACA, CA, Llig. 552, doc. 4. Molta més informació sobre la trajectòria d'aquest personatge i dels seus fills, concretament de Francesc Pasqual de Panno, la trobareu a I. Juncosa, J. Vidal, *Francesc Pasqual de Panno. Motines de Cataluña*, Col. Biblioteca d'Història dels Països Catalans. Textos, Ed. Curial, Barcelona, 1993, especialment pp. 20-27. Sobre l'esmentat Francesc també trobareu informació a M. A. Pérez Samper, *Catalunya i Portugal el 1640*, Col. Biblioteca dels Països Catalans, n° 5, Ed. Curial, Barcelona, 1992, pp. 281-82, 286 i 310.

⁴⁹ Podcu llegir el seu memorial a ACA, CA, Llig. 553. En morir fou substituït per Josep Balaguer l'any 1657.

⁵⁰ ACA, CA, Llig. 212, doc. 5, a 24 d'octubre de 1661.

⁵¹ P. Molas Ribalta, *Catalunya... op. cit.*, pp. 180-181.

⁵² ACA, CA, Llig. 552, doc. n° 4, *op. cit.* Consta la seva substitució a ACA, CA, Llig. 225, doc. n° 64 i també a la Reial Cambra, Reg. Officialium (1689-1695), 10.02.1695, foli 240.

⁵³ Pel que fa als Fivaller, M.ª A. Fargas Peñarrocha, "Organització familiar i política de grup a l'època moderna: els Fivaller de Barcelona", *Estudis*, 19, 1993, pp. 131-150. Per consultar el seu memorial, ACA, CA, Llig. 225, doc. n° 70.

Un dels assessors que gaudí d'una bona carrera fou Francesc Comes i Torro.⁵⁴ Assolí la dignitat de ciutadà honorat i exercí d'advocat a l'Audiència de Catalunya. Sabem que fou catedràtic de la Universitat de Barcelona i que també se'l nomenà assessor substituït de la General Governació del Principat. Fou en el seu moment advocat de pobres en el tribunal de la Inquisició. Cal recordar que va deixar l'assessoria de la Batllia quan fou designat regent de l'Audiència de Mallorca, essent nomenat més endavant regent del Consell d'Aragó.

Existiren, per suposat, aspirants òptims que no foren escollits. Un d'ells és el Dr. Josep Puig natural de Perpinyà i fill del Dr. Francesc Puig i Terrats. En un memorial que adjunta per intentar aconseguir l'assessoria vacant per la mort del Dr. Tomàs de Marañoso, ens explica amb molt de detall totes les vicissituds familiars, les quals no impediren que les seves pretensions fossin deixades de banda.⁵⁵ Un any més tard insisteix en el seu desig d'esdevenir assessor de la Batllia, car segons les Constitucions li és impossible formar part de l'Audiència de Catalunya per tenir en la mateixa un parent seu.⁵⁶ La perseverància que palesà tan sols li serví en aquells anys per ser nomenat jutge de Reclams el 1695. El reconeixement dels seus mèrits familiars i personals fou clar; tot i així, el seu nom es va tornar a tenir en compte quan morí l'assessor Ferran de Fivaller. Les tres sales de l'Audiència pensaren en ell, per bé que amb menys vots que els altres candidats. I, fins i tot, gaudí del vot particular d'uns quants regents. Malgrat tots aquests esforços, la plaça fou per al Dr. Francesc de Balaguer.⁵⁷ No va, per tant, reeixir i sols aconseguí que en morir el Dr. Pau Lluñell fos designat advocat de pobres de les presons de Barcelona, retenint el càrrec de jutge d'apel·lacions.⁵⁸

Narcís Camps, assessor de la Procuració Reial de Cerdanya, fou un dels altres rellevants candidats. Consta el seu nom en la terna proposada pel Consell d'Aragó per substituir al Dr. Comes i Torro, però els regents marqués de Castelnuovo i Josep de Boixados efectuaren un vot particular contra ell, entre d'altres arguments, perquè no consideraven que fos lleial a la Corona espanyola,⁵⁹ argumentació que en la mateixa consulta fou rebutjada

⁵⁴ El seu memorial a ACA, CA, Llig. 553, s/n. També hi ha un breu resum de la seva trajectòria a J. Arrieta, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Inst. Fernando El Católico, Zaragoza, 1994, p. 611.

⁵⁵ ACA, CA, Llig. 226, doc. n° 47, presentat a Madrid, el 14 de maig de 1694.

⁵⁶ ACA, CA, Llig. 225, doc. n° 66, consulta feta el 26 de juny de 1695.

⁵⁷ Apareix com a jutge de reclams a ACA, CA, Llig. 225, doc. n° 76, consulta feta el 18 de juliol de 1695. Per saber els suports que gaudí en produir-se la consulta per substituir a Fernando de Fivaller, vegeu ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 68, consulta de 1 de juliol de 1698.

⁵⁸ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 31 (1695-1700), 7 de novembre de 1698, foli 163.

⁵⁹ ACA, CA, Lligall 226, doc. n° 29, consulta del 14 de març de 1675.

pel Consell. En canvi, el Dr. Francesc Dellar i Pasqual, per bé que apareix en la mateixa consulta que el Dr. Camps, no es veié implicat en tota aquesta polèmica. Els seus mèrits es ressenyen breument sense cap mena d'assistència; centrant-se exclusivament en la fidelitat familiar durant el conflicte. Sols fou proposat en segon lloc en la terna del virrei i va ser exclòs en la del Consell.⁶⁰

No sempre fou una garantia per aconseguir el cobejat ofici la presència d'un mateix individu en les diferents ternes proposades pel Consell d'Aragó. El Dr. Josep Mestre i Borrás va estar proposat, en distintes circumstàncies, tres vegades per assessor durant la dècada dels setanta i no tenim constància d'haver aconseguit ser nomenat més endavant.⁶¹ Jacint Gassia i Navarro, també doctor, fou proposat en tercer lloc per la terna del Consell d'Aragó per cobrir una vacant d'una assessoria per haver sigut promocionat el Dr. Josep Pastor de Mora;⁶² i pel vot particular d'un regent. Dos regents també el proposaren sense èxit el 1683 quan s'havia de substituir a Rafel de Moxo.⁶³ Havia sigut consultat pel mateix Consell en diferents ocasions per cobrir places a Mallorca i a Cerdanya. I, àdhuc, per jutge de cort de Catalunya. A més de ser un advocat prestigiós, la seva família de Tortosa era de provada fidelitat a la Corona. Si bé se li reconegueren totes aquestes qualitats no fou, com en el cas anterior, elegit.⁶⁴

Molt de passada ens consta que Joan Bautista de Cortiada, fill del magistrat de l'audiència Miguel de Cortiada, fou proposat també per assessor tant pel virrei com per la terna de les tres sales de l'audiència. I l'únic comentari que apareix ressenyat és la dedicació professional del seu pare; observació feta de forma laconica.⁶⁵ L'advocat Martí Figuerola optà també a una de les places en una consulta feta el 1669, en la qual aconseguí que fos present tant en les propostes de la reunió de les tres sales de l'audiència, on consta que va rebre sis vots, com en la del Consell d'Aragó. I tingué també l'aprovació del virrei.⁶⁶ No fou, però, escollit i finalment se'l nomenà assessor del Portantveus del General Governador. Quan ja tenia aquest darrer ofici, fou proposat un altre cop sense èxit pel vot particular del regent Josep Rull, qui detallà els seus mèrits.⁶⁷

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 30, escrit del 23 d'agost de 1680.

⁶² ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 105, consulta duta a terme el 13 de gener de 1683.

⁶³ ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 104, consulta del 28 de setembre de 1683.

⁶⁴ ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 105, consulta del 13 de gener de 1683.

⁶⁵ ACA, CA, Lligall 226, doc. n° 48, consulta del 25 de març de 1673.

⁶⁶ ACA, CA, Lligall 226, doc. n° 31, consulta del 29 de març de 1669. Consta com a assessor del Portantveus del General Governador a ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 25 (1678-1689), 27 de juliol de 1689.

⁶⁷ ACA, CA, Lligall 225, doc. n° 64, consulta del 13 de gener de 1695, *op. cit.*

EL MESTRE RACIONAL

Ja hem comentat al començament d'aquest treball la bibliografia fonamental sobre aquesta institució tan rellevant de la nostra història. Aquest càrrec estava patrimonialitzat per via matrimonial pels marquesos d'Aitona un cop s'extingí, com afirma amb detall Pere Molas, la línia masculina dels Gralla. La conquesta dels Borbons posà punt i final a aquesta situació.⁶⁸

LLOCTINENT DEL MESTRE RACIONAL

El lloctinent del mestre racional era tanmateix un càrrec molt important. En el període que ens ocupa, personatges significatius assoliren aquest ofici. Poc temps després de produir-se la caiguda de Barcelona, el virrei marquès d'Olias i de Mortara en el seu informe de finals de novembre, ja redacta una terna en morir Guerau de Guardiola. La carrera militar és un tret comú dels candidats proposats. En primer lloc aparegué Alexos de Gilabert, immediatament després Miquel Ramon, capità de cavalleria; i per últim Josep Sentis, cavaller de l'ordre de Calatrava, qui va estar al Principat des que arribà el marquès de los Vélez.⁶⁹ Cap d'ells, però, fou nomenat per cobrir la vacant, la qual va recaure en la persona de Jeroni d'Argensola i de Blanes.⁷⁰ A la segona meitat del segle ocuparen aquest ofici personatges de primeríssima fila com, per exemple, Miquel de Salbà i de Vallgornera i Pere de Rubí entre d'altres.⁷¹

ELS COADJUTORS DEL MESTRE RACIONAL

Aquests oficials i, com veurem més endavant, els receptors del mestre racional eren peces claus en el compliment de l'objectiu que tenia assignat el mestre racional. Quan tornà Barcelona a l'obediència de Felip IV, es parlà tot seguit la preocupació pel funcionament òptim dels mateixos. Jaume Salamo, a petició del propi monarca, l'informa de que "este officio oy no tiene mas de la asistencia del sr. don Geronymo de Argensola".⁷² Josep

⁶⁸ P. Molas Ribalta, *Catalunya...*, op. cit., pp. 62-64.

⁶⁹ ACA, CA, Lligall 215, doc. n° 51.

⁷⁰ ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 16 (1650-1660), 14 de novembre de 1653, foli 177a.

⁷¹ P. Molas Ribalta, *Catalunya...*, op. cit., p. 65.

⁷² ACA, CA, Lligall 215, s/n.

Roure, qui ja era coadjutor ordinari abans de la Guerra dels Segadors, apareix confirmat després de 1652. De les restants tres places de coadjutors ordinaris, sols es fa constar el nomenament d'una altra plaça en la persona de Francesc Machi/Magi, qui ocupà la que va deixar el seu pare. En canvi, sols hi havien dos coadjutors extraordinaris, els quals eren designats pel marquès d'Aitona. Estava proveït solament un d'ells en la persona de Nicolàs Llop i Valls, el qual no va exercir mai el càrrec.⁷³ Estem, per tant, lluny de cobrir tant la totalitat de les places de coadjutor ordinari com les d'extraordinari.

Hom tenia la necessitat de proveir, el més aviat possible, les restants places de coadjutors per normalitzar el funcionament de l'oficina del mestre racional. El mecanisme d'elecció no era quelcom diferent al d'altres oficis; mantenint les seves característiques, tinguem-ho present, durant tota la centúria. La novetat més rellevant era que en aquest cas intervenia el marquès d'Aitona com a mestre racional de Catalunya i, com és obvi, les tres sales de la Reial Audiència no intervenen. L'opinió del Consell d'Aragó pesa molt com sempre; els que ocupaven el primer lloc de la terna acostumaven a ser els elegits. El virrei ja no gaudia d'un percentatge tan alt d'eficàcia com el Consell. Fins i tot hi ha un cas en què cap candidat de la seva terna és escollit. Si el Consell adopta el criteri expressat pel lloctinent de torn, les perspectives de l'individu situat en primer lloc de la terna acostumen a ser immillorables. En canvi, les ternes proposades pel marquès d'Aitona tenien un pes sens dubte inferior a les del virrei i a les del Consell d'Aragó; i varies vegades succeï que el candidat escollit pel rei no estava present en les ternes del marquès d'Aitona.⁷⁴

El monarca, malgrat que el marquès d'Aitona gaudia de la patrimonialització del càrrec, tingué interès en definir amb claredat quines eren les competències del mateix. El fet d'existir dos tipus de coadjutor,⁷⁵ els ordinaris i els extraordinaris, podia provocar malentesos entre el mestre racional i la corona sobre la capacitat del primer a l'hora d'escollir algun ordinari i, sobretot, els extraordinaris:

Sobre la pretension que tiene el Marques de Aytona (...) de que le toca nombrar los coadjutores extraordinarios de aquel tribunal y que el mas antiguo dellos ha de entrar en el officio de coadjutor ordinario que vacare (...) Consulta à V Magd. (...) en 22 de octubre del año pasado 1662 que se ha publicado en 15 del corriente y ha sido servido resolver en consideracion de los servicios de la casa del marques (...) de darle facultad de nombrar los dos coadjutores extraordinarios, y añadirle la de un ordinario, al qual pueda asçender los suyos extraor-

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Per a una anàlisi comparativa, vegeu M. A. Martínez Rodríguez, "La Real Audiencia...", op. cit.

⁷⁵ Per conèixer el paper dels coadjutors en l'oficina del mestre racional, llegir V. Ferro, *El Dret públic català...*, op. cit., pp. 87-88.

dinarios con calidad de que estos tres no puedan passar por nombramiento del marqus. à los tres ordinarios que nombra su Mgd. y esto durante su mera y libre voluntad. Pero que si su Mgd quiere proveer en Coadjutores ordinarios à los extraordinarios del Marques lo pueda hazer como fuere servido. Y que al ordinario, que nombrare el Marques se le haya de dar titulo y Privo. de su Mgd (...).⁷⁶

A voltes, el rei havia de fer front a un altre tipus de conflictes. La pràctica, constatada vàries vegades per la documentació, de nomenar coadjutors ordinaris que eren menors d'edat dificultava el correcte funcionament d'aquest ofici, ja que s'havia de trobar un individu que estigués disposat a actuar com a coadjutor mentre el titular de l'ofici no aconseguís la majoria d'edat. Més d'un cop Joan d'Àustria ja fa constar els inconvenients que es deriven d'aquest costum, per exemple insisteix molt en la dificultat de trobar coadjutors competents que acceptessin aquesta provisionalitat. Pels casos que coneixem en aquest període, sembla ser que la corona intentà solucionar aquest problema designant a l'interí com a titular de l'ofici quan la situació ho permetia, normalment per defunció del menor d'edat.⁷⁷

En altres ocasions, el monarca es veia obligat a intervenir quan les rivalitats entre els diferents oficials de l'oficina del mestre racional així ho aconsellaven. Tenim notícia de conflictes de precedència, per altra banda tan normals a l'Antic Règim, entre els coadjutors extraordinaris i el receptor del mestre racional. La situació arribà a tal punt que al març de 1669 el rei encarregà al duc d'Osuna que fes front al conflicte de precedència entre Cristòfol Lledó, coadjutor extraordinari, i Joan Masdeu, receptor. Dos anys més tard la corona, intentant trobar una situació el més equilibrada possible, decidí que el receptor havia de precedir els coadjutors extraordinaris tant a dins com a fora del tribunal. En canvi, no autoritzà que el receptor pogués intervenir en "el examen de cuentas. No se haga novedad de lo acostumbrado".⁷⁸

Entre els que detentaren l'ofici de coadjutor trobem experts en dret com és el cas de Josep Pallares, cavaller i doctor en ambdós drets per la Universitat de Perpinyà. El seu pare, Francesc, va destacar en la carrera militar i va morir en la campanya de Salses amb el grau de sargent major. Ell mateix va intervenir molt en les campanyes contra França i va col·laborar fins i tot amb el governador Tomàs de Banyuls.⁷⁹ Pel que fa a Josep Cartro, nomenat també per aquest càrrec el 1655, convé recordar que formava part d'una família molt vinculada al servei de la monarquia hispànica. Era fill

⁷⁶ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 50, a 16 d'octubre de 1663.

⁷⁷ ACA, CA, Llig. 215, s/n, consulta feta el 16 de juny de 1654.

⁷⁸ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 49.

⁷⁹ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 15. Sobre Tomàs de Banyuls, vegeu l'obra de N. Sales, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*, Ed. Empúries, Barcelona, 1984, pp. 29-31 especialment.

del Dr. Francesc Cartro, qui va fer una destacada carrera dins l'Audiència de Catalunya, i nét de Francesc Pascual, el qual va ser destinat a Cerdanya per organitzar l'oficina del mestre racional i la Procuració Reial d'aquell regne.⁸⁰

En Gabriel d'Amargós estava igualment vinculat a la carrera militar, car detentà el grau de capità i fou elevat a la dignitat de ciutadà honorat de Barcelona. Se'l nomenà un parell de vegades conseller de Barcelona i tingué una intensa activitat militar entre 1637 i 1658 tant a Amèrica com a les costes d'Itàlia i d'Àfrica.⁸¹ Un altre coadjutor que apareix força compromès amb la causa de Felip IV és en Josep Montalt i Riu, burgès de Perpinyà, el qual aconseguí la plaça que va deixar vacant en Josep Viader.⁸² Un servei dilatat a la Corona espanyola ho trobem també tant en la persona de Joan Bautista Sabater, mercader de Barcelona,⁸³ com en la de Josep Viader. Aquest últim no dubtà en implicar-se en la defensa dels interessos hispànics al Rosselló, especialment a Vilafranca de Conflent. I col·laborà de forma destacada en el delicat tema dels allotjaments.⁸⁴

Una rellevant experiència al servei de Felip IV durant la revolta dels Segadors la trobem en el coadjutor Francesc de Jaen. Ja a l'any 1639 simultanejà l'ofici de *Pagador de la Artilleria* amb el de *Tenedor de Bastimentos*. Tres anys més tard va detentar l'ofici de receptor del Reial Patrimoni als comtats del Rosselló. Ofici que ja ocupà el seu pare durant vint-i-sis anys i que després l'exercí ell mateix durant catorze anys, compatibilitzant-lo amb el de *Tenedor de Bastimentos* dels exèrcits del Rosselló. Posteriorment fou proposat per diferents oficis; i l'any 1648 va ser nomenat tinent de *Proveedor General*. I el 1650 li fou encomanat l'ofici de *Proveedor General* a la plaça de Tortosa, entre altres indrets. Tota aquesta detallada trajectòria afavorí que fos nomenat coadjutor del mestre racional. Ho va ser durant molt de temps i en morir passà a l'esmentat Gabriel Amargós amb la condició de que la seva vídua cobrés una pensió.⁸⁵

Els coadjutors extraordinaris, per bé que la informació solament és detallada en dos casos, sembla ser que gaudeixen d'una preparació i d'unes connexions que no es diferencien de les que presenten els ordinaris. El pare d'en Francesc Falguera, per exemple, fou ciutadà honorat de Barcelona i col·laborà estretament amb la monarquia. Per altra banda, el matrimoni

⁸⁰ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 16. Consulta de 24 d'abril de 1655.

⁸¹ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 13. Consulta l'1 d'octubre de 1681.

⁸² D'aquest coadjutor sols sabem el que es va dir d'ell quan s'iniciaren les consultes per substituir en Josep Roure. ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 16. Consulta de 24 d'abril de 1655.

⁸³ ACA, CA, Llig. 215, s/n, *op. cit.*

⁸⁴ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 68.

⁸⁵ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 12, *op. cit.* Gabriel d'Amargós fou el que ocupà la plaça deixada per Francisco de Jaen, pagant una pensió de cinquanta escuts a la seva vídua, veure ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 60.

entre l'esmentat Francesc i la filla única del Dr. Antoni Serra de la Reial Audiència de Catalunya significà un salt qualitatiu de la família en aquelles circumstàncies històriques. L'altre coadjutor extraordinari que coneixem, Genís Vidal de Roda, era un cavaller nascut a Puigcerdà amb una llarga experiència militar al servei del rei en aquelles contrades; i fou durant tres anys veguer de la Cerdanya.⁸⁶

Poques coses distintes es poden dir quan analitzem els que optaren a coadjutor, sense ser finalment escollits. És, sens dubte, rellevant el nombre d'aspirants que eren familiars de magistrats. En Josep Massó, Josep Càncer, Gaspar Corts –també va voler ser lloctinent de Batlle general– i Joan B. Corbera ho demanaren perquè eren familiars de coneguts jutges.⁸⁷ També es va interessar per aquest ofici en Joan B. Corbera i Santcliment, el qual era gendre del Dr. Joan B. Gori.⁸⁸ En Benet Plana, en canvi, argumentà que fou un destacat col·laborador de l'influent regent Benet Anglasell en circumstàncies difícils, per exemple el saqueig de Tortosa durant els Segadors.⁸⁹ I el mateix Dr. Josep Balaguer, qui va fer posteriorment una bona carrera, palesà un interès per aconseguir-lo l'any 1656. En aquell any ja era, entre altres càrrecs, auditor general de la cavalleria a Catalunya.⁹⁰

Hí van haver bastants aspirants que eren ciutadans honorats de Barcelona, per bé que les fonts no aporten en general cap més informació que aquesta. En uns casos se'ns dona unes dades útils. Pel que fa a Francesc Villa, sabem que el seu pare va dur a terme una sèrie d'emprèstits a la monarquia. En canvi, els memorials de Bernard Valencas i de Francesc Respall ens permeten de conèixer amb detall llurs serveis prestats a Felip IV.⁹¹ Si bé no és ciutadà honorat, m'interessa destacar en aquest apartat que en Francesc Ham, personatge destacat d'aquesta família rossellonenca que va rebre el privilegi de burgès de Perpinyà l'any 1633, apareix tanmateix ressenyat com a candidat.⁹² Per altra banda, apareix algun individu, com Josep Cabrera, que fa constar sols la seva experiència com a home de negocis. Altres aporten com a mèrit una àmplia carrera militar, em refereixo a Joan

⁸⁶ Sobre aquests coadjutors extraordinaris, vegeu ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 12, *op. cit.*

⁸⁷ Sobre aquests juristes, vegeu J. L. Palos, *Els juristes...*, *op. cit.*, pp. 68, 72 pel que fa al Dr. Gori; sobre el Dr. Càncer hi han lògicament moltes més referències, destacant les contingudes a les planes 68, 72, 131, 139, 151 i 154. La breu referència sobre el Dr. Massó es troba a la plana 122.

⁸⁸ ACA, CA, Llig. 215, s/n, *op. cit.*

⁸⁹ Sobre Benet Anglasell, X. Padros Castillon, p. 215. L'argumentació de Benet Plana la trobareu a ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 20. Consulta de 6 d'abril de 1656.

⁹⁰ A l'any següent fou compensat amb l'ofici d'assessor de la batllia, consultar ACA, Reial Cambra, Reg. Officialium, n° 17 (1656-1675), 15 de novembre de 1657, foli 81.

⁹¹ Pel que fa a B. Valencas, ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 77. Madrid, 26 de gener de 1654. El memorial de Francesc Respall el trobareu a ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 12, *op. cit.*

⁹² ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 54, donat a Madrid, 21 d'abril de 1655. Sobre la família Ham, Ph. Lazermé, *La noblesa catalana*, La Roche sur Yvon, 1975, vol. II, p. 196.

Pau Llop i a Joan Pujadas. El primer, natural d'Aitona, fou tinent de cavalleria a Galícia i a Catalunya; mentre que el segon ha exercit l'ofici de proveïdor general.⁹³

Constatem, doncs, com l'espectre d'aspirants era bastant ampli, per tant, no pretenem fer una relació exhaustiva, sinó tan sols comentar els casos més interessants. La fidelitat, no cal insistir per obvi, era un tret compartit en tots els casos. L'experiència en determinats oficis també s'explicitava a l'hora d'intentar esdevenir coadjutor. Mentre que en Francesc Duran i d'Escatllar i en Joan de Gras i Sans ens recorden la seva experiència com a veguer de Manresa i de Tarragona respectivament, en Pau Amat ens asabenta no sols de la seva condició de cavaller, sinó també de que s'el nomenà conseller tercer de Barcelona.⁹⁴ Altres fan constar oficis més propers. Joan de Tapioles diu que ha servit amb plena satisfacció com a ajudant de Regent la Reial Tresoreria i en tot allò que fa referència als allotjaments; en canvi Rafel Pagès ens parla de la seva condició de receptor del mestre racional.⁹⁵

ELS RECEPTORS DEL MESTRE RACIONAL

Aquests oficials també tenien un paper rellevant en el funcionament de l'oficina del mestre racional, com ho explicita el marquès d'Olias i de Mortara:

(...) dize que requiere persona de caudal y inteligencia en las quantas para que tenga la Rel hazienda de VMagd. el buen cobro que conviene y a los ministros de aquel tribunal no se les retarden sus salarios, lo que suele acontecer, no siendo los receptores ricos y con esta atencion propone para el (...).⁹⁶

Ja hem vist com aparegueren les lògiques rivalitats entre els coadjutors, especialment els extraordinaris, i els receptors, però més enllà de les mateixes, voldria centrar l'atenció en els personatges que en aquests moments tan importants per al Principat ocuparen aquest ofici. El mateix virrei de Catalunya un cop recuperada Barcelona proposa ja un candidat per ocupar la receptoria, concretament Gabriel Arquer d'Arenys. El qual no fou final-

⁹³ Ambdós apareixen a ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 20, consulta feta el 6 d'abril de 1656.

⁹⁴ Pel que fa a en Francesc Duran i d'Escatllar, veure nota anterior. El memorial de Joan Gras el trobareu a ACA, CA, Llig. 215, doc. Sobre Pau Amat, veure ACA, CA, Llig. 215, consulta de 16 d'octubre de 1660.

⁹⁵ Per Joan de Tapioles i per Rafel Pagès, consulteu ACA, CA, Llig. 215, consulta 16 d'octubre de 1660 i del mateix lligall, doc. n° 20, *op. cit.*, respectivament.

⁹⁶ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 56, consulta de 30 d'octubre de 1660.

ment escollit, car Felip IV s'inclinà per Gabriel Gratuelles.⁹⁷ Aquest personatge era *mayordomo de la artilleria y tenedor de bastimentos* a les Drassanes de Barcelona quan esclatà la guerra dels Segadors. Es va comprometre en una defensa activa de les mateixes, la qual cosa li valgué el reconeixement reial i després es dedicà a servir a la hisenda reial a Salamanca. Aquesta trajectòria es veié reforçada pels serveis del seu sogre, el sargent major Marcos de Assensio, qui va estar vint-i-nou anys a Flandes, Itàlia i França.⁹⁸

Els dos personatges que detentaren posteriorment la receptoria del mestre racional, Rafel Pagès i Jaume Cortada, sols tingueren en comú la seva vinculació amb l'exèrcit. En el darrer cas sabem que no solament va concedir uns substanciosos emprèstits, sinó que tenia una experiència comptable, ja que fou tresorer de la Santa Creuada.⁹⁹ Dels següents receptors no hi han tampoc massa dades. Joan Masdeu i Esteve, recordem-ho un cop més, va protagonitzar un conflicte de precedència amb els coadjutors; i d'en Rafel Joan Carcer i Massó no disposem més que d'unes dades genèriques sobre els seus mèrits familiars.¹⁰⁰

Una situació semblant la trobem en el darrer receptor del període que estudiem, em refereixo a Magí Mercader, el qual aconseguí aquest ofici perquè en Josep Mir argumentà la impossibilitat d'exercir-lo per les seves distintes activitats professionals. Així doncs, recomanà al seu cosí, fill d'un altre Magí Mercader que havia sigut conseller quart de Barcelona i Clavari de la mateixa.¹⁰¹

Unes trajectòries força interessants apareixen en alguns dels candidats que no reeixiren en llur intent per ser escollits receptors del mestre racional. Un d'ells, Pere Servat, era doctor en ambdós drets i durant dotze anys va servir al general d'artilleria Pere Estevan. Havia sigut també *Pagador* del terç de València i àdhuc assessor del Vescomtat de Castellbò; i exercí en aquest mateix indret com a conseller del veguer.¹⁰² En Cristòfol de Morer i Pasqual exhibeix una notòria trajectòria militar. Fou cavaller de Puigcerdà i participà en les guerres de Portugal i en el moment en què de-

⁹⁷ ACA, Reial Cambra, Reg. Oficialium, n° 16 (1650-1660), 30 de març de 1653, foli 113 a. També podeu tenir informació sobre el seu nomenament a ACA, CA, Llig. 305, doc. n° 23, consulta feta el 19 de maig de 1653.

⁹⁸ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 34, consulta duta a terme el gener de 1653.

⁹⁹ Pel que fa a Rafel Pagès, veure ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 59, consulta feta l'11 de març de 1654; sobre Jaume Cortada ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 56, *op. cit.*

¹⁰⁰ Les dades que disposem d'en Joan Masdeu, les trobareu quan es comenta el conflicte de precedència, ja esmentat varies vegades, entre ell i els coadjutors. Qualsevol informació sobre Rafel Joan Carcer i Massó, consulteu ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 55, consulta de 31 de maig de 1679.

¹⁰¹ Les circumstàncies que rodejaren l'elecció de Magí Mercader, ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 53, consulta de 8 de febrer de 1683.

¹⁰² ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 53, data 31 de maig de 1679.

mana aquest ofici fa constar que va defensar la capital de la Cerdanya amb una companyia formada per naturals de la mateixa, essent ell mateix Capità d'Infanteria.¹⁰³ Aquesta experiència militar es va fer constar en altres dos aspirants que ressenyen amb un cert detall llurs mèrits personals o familiars: em refereixo a Francesc de Pedrolo i Desclegues i a Francesc Garrafa, qui havia estat vinculat al servei de D. Joan d'Àustria molt de temps.¹⁰⁴

CONCLUSIONS

Entre els oficials que formaren part de la Batllia i del Mestre Racional trobem aspectes comuns força interessants. La fidelitat a la monarquia hispànica, especialment després de la revolta dels Segadors, esdevé lògicament fonamental per formar part de l'administració reial. La carrera militar també és un aspecte compartit, excepte en el cas dels assessors de la Batllia. Ara bé, aquesta trajectòria militar és molt brillant en els que ocuparen els càrrecs de Batlle General, Lloctinent de Batlle General i del Mestre Racional, com ens assabenta Pere Molas en parlar, per exemple, dels Rubí. Tinguem present, però, que hi havien coadjutors del Mestre Racional que tenien una gran experiència en diferents esdeveniments bèl·lics.

La formació jurídica era una característica comuna a totsels assessors de la Batllia –recordem que eren els principals candidats a formar part de l'Audiència– i també la fan constar alguns coadjutors del Mestre Racional. La major part dels assessors s'implicaren força, segons llurs memorials, en la defensa de la corona espanyola durant els Segadors. I abans de ser nomenats assessors havien assolit una experiència prèvia col·laborant en alguna vegueria o exercint d'advocat en alguna altra institució del Principat. En els memorials dels coadjutors, tant ordinaris com extraordinaris, i en els d'alguns receptors del Mestre Racional –pel que fa als receptors de la Batllia tenim poques dades– també constatem que adquiriren en altres institucions una experiència comptable que fou fonamental per a l'exercici d'aquests oficis.

¹⁰³ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 12, *op. cit.*

¹⁰⁴ ACA, CA, Llig. 215, doc. n° 53, data 31 de maig de 1679, *op. cit.*